

séges, ha a magyar törvényhozás 1927-ben a biztosítási novella megalkotása alkalmával nem az osztrák, hanem a schweizi és a német biztosítási törvény rendszerét fogadta volna el, amely szerint az életbiztosítás legközelebbi folytatólagos díja is perelhető, abban az esetben, ha a fél a biztosítási szerződést a biztosítási időszak végére nem mondja fel. Ily rendezés mellett azután megáll a felszólítási kötelezettség (mely az ú. n. népbiztosítási ágazatban az új svéd törvény rendszerének megfelelően korlátozható), mert ha a társaságnak joga van a díjat perelni, akkor joggal lehet tőle a felszólítást is követelni. Viszont a fél a folytatólagos díj perelhetősége dacára sincs akarata ellen kötelezve a biztosítás fentartására, mert bármely évfordulóra élhet a felmondás jogával. Minthogy a magyar törvényhozás 1927-ben, sajnos, elmulasztotta az alkalmat a kérdés illetően való egyszerű és minden irányban megnyugtató rendezésére, azt kell mondanunk, hogy a kir. Kúria legújabb jogegységi határozatában bölcsen megtalálta azt a megoldást, amely az adott törvényes helyzetben úgy a jogászi, mint a gyakorlati követelményeknek, különösen pedig a méltányosság követelményeinek a legjobban megfelel.

Csalárd megtévesztés, fenyegetés, erőszak.

Irta: Dr. Zajtay Imre, törvénytudományi joggyakornok.

A jogügylet érvényességének egyik kelléke a jogügyleti akarat valósága. Azon okok közül, amelyek a jogügyleti akarat valóságát megszüntetik és így a jogügylet érvényességének akadályát képezik, a következőkben hármat fogunk tárgyalni: a csalárd megtévesztést, a fenyegetést és az erőszakot.

A csalárd megtévesztés — a római jog „dolus malus”-a — akkor képezi a jogügylet érvényességének akadályát, ha „a szerződés tárgyának lényeges tulajdonságára, vagy az akaratelhatározás alapjául szolgáló más lényeges körülményre vonatkozik”.¹⁾

A fenyegetés akkor teszi hibássá a jogügyleti akaratot, „ha jogellenes és ha alkalmas arra, hogy a másik félben alapos félelmet keltsen valamely bekövetkező — akár anyagi, akár erkölcsi — hátrány iránt”.²⁾

Az erőszakot végül úgy szokás meghatározni, hogy azt a fenyegetéssel állítják szembe: „A fenyegetést lelki kényszernek is szokás nevezni (vis compulsiva). Emellett azonban vigyázni kell, hogy ezt az ú. n. lelki kényszert össze ne tévesszük a testi kényszerrel (vis absoluta, pl. valakinek a kezét megfogják és úgy írja más az ő kezével a nyilatkozatot). Testi kényszer esetében általában véve nincsen nyilatkozat, csak annak

¹⁾ Szladits: Vázlat. I. 1933. 148. old.

²⁾ U. o.

a látszata (úgy, mint más okirathamisítás esetében); nincs tehát jogügylet, amelyet megtámadni kellene. Megfélemlítés esetében azonban nyilatkozattal állunk szemben, amelyet a nyilatkozó esetleg fenn is tarthat, de meg is támadhat.³⁾

A család megtévesztés és a fenyegetés esetében magánjogi tudományunk mai álláspontja szerint lényeges különbség van aközött, hogy e cselekmények az ügyleti ellenfél részéről fejtettek-e ki, vagy harmadik személy részéről, aki a jogügyleten kívül áll; a jogügylet megtámadásának ugyanis rendszerint csak az első esetben van helye, a második esetben csak akkor, ha az ügyleti ellenfél rosszhiszemű vagy a szóbanforgó jogügylet tekintetében ingyenes szerzőnek bizonyul. A „vis absoluta”-nak nevezett erőszak esetében természetesen ilyen megkülönböztetésnek nincs helye; a fentebb idézett tétel szerint ugyanis fizikai erőszak esetében nincs is nyilatkozat, nincs is jogügylet, tehát nincs mit megtámadni; ebben az esetben azonban az is mindegy, hogy ezt az erőszakot az ügyleti ellenfél fejtette ki, vagy egy attól különböző harmadik személy: a jognyilatkozatnak a fizikai erőszak következtében előálló teljes hiánya olyan körülmény, mely abszolút hatálytal bíró és így független a felek személyétől is.

A fenti három fogalom szembeállítására és főbb jellemzőik ismertetése után két kérdés adódik önként, amelyeket az alábbiakban kívánunk vizsgálat tárgyává tenni:

I. A fenyegetés és az erőszak, mindkettő a kényszer — lelki, illetve fizikai kényszer — jellegével bíró. E rokonságuk mellett azonban a nekik tulajdonított ügyletdöntő hatás egészen különböző, mert míg az egyik a jogügyleti akaratot csak hibássá és ezáltal a jogügyletet megtámadhatóvá teszi, addig a másik a jogügyleti akaratot teljességgel kizárja, a jogügyletet megszünteti és annak a látszatát hagyja csupán meg. Indokolt-e ez a hatásbeli eltérés és ha igen, melyek e két fogalomnak azon alkotóelemei, amelyek észszerűsítik, hogy a fenyegetésnek, illetve a fizikai erőszaknak részleges rokonjellegük ellenére egymástól annyira eltérő hatást tulajdonítsunk.

II. A fenyegetés és a család megtévesztés a jogügyletet azért tesszük megtámadhatóvá, mert a jogügyleti akaratot hibássá tesszük, valóságát megszüntetjük, a jogügyleti akarat valósága pedig a jogügylet érvényességének egyik kelleke. Ebben az esetben azonban milyen alapon tesszük különbséget aközött, hogy a fenyegetést, ill. a család megtévesztést az ügyleti ellenfél, vagy harmadik személy fejtette-e ki, amikor az egyik esetben a jogügyleti akarat épen oly mértékben van viciálva, mint a másikban és így — amennyiben a jogügyleti akarat valóságát ügyletérvénységi kelleknek tartjuk — az ügyletet egyformán megtámadhatónak kellene nyilvánítanunk akár az ügyleti ellenfél, akár harmadik személy gyakorolta is a fenyegetést, ill. a család megtévesztést, mivel a sértett fél akaratának valósága vagy hibás volta független attól, hogy az akarat szabad voltát befolyásoló behatás kinek a részéről eredt.

³⁾ U. o. 149. old.

I. A „vis“ és „metus“ éles megkülönböztetése és fogalmi elhatárolása római jogi örökség. A római jog főleg kezdetben csakugyan élénk különbséget tett a jogügyleti akaratot megátáradó említett két ok között és míg a „metus“, a „vis compulsiva“ tekintetében a „coactus voluit“ elv érvényesült, ami gyakorlatban azt jelentette, hogy a bár fenyegetés hatása alatt tett jognyilatkozatot érvényesnek tartották, addig a „vis absoluta“-nak mindig azt a hatást tulajdonították, hogy utóbbi nemcsak az akarat valóságát, hanem magának a jognyilatkozatnak a létezését is kizárja.⁴⁾ A kezdetleges római jog formalizmusának megfelelő ez az állapot azonban idővel mély változáson ment keresztül; tudjuk, hogy a praetori jogszolgáltatás az „actio quod metus causa“ és az „exceptio quod metus causa“ bevezetésével sikeres védelmet nyújtott a megfélemlített ügyletfélnek is és Justinianus jogában már ez a tétel áll: D. 4, 2, (quod met. c.) .1 pr.: „Quod metus causa gestum erit, ratum non habebit“ és a metus lassanként a „vis“ párdarabjaként kezd szerepelni, a források egymás mellett említik a kettőt, mint hasonló jellegű tényezőket (pl. lex 14. §. 3. D. eod.: „sufficit enim hoc dicere, metum sibi illatum vel vim...“).

A külföldi jogtudomány az említett római jogi örökséget kevésbé őrzi híven, mint a magyar és felismerve, hogy a lelki és fizikai kényszer között csak egy úszó határvonal van, a két fogalom közti különbségnek lényegesen kisebb jelentőséget is tulajdonít. Oertmann helyesen mutat rá,⁵⁾ hogy kevés és inkább elméleti értékkel bíró kivételtől eltekintve, tulajdonképpen mindig lelki kényszer (fenyegetés, vis compulsiva), az, amely a jogügyleti ellenféllel szemben érvényesülhet, a szoros értelemben vett fizikai erőszak, „die unmittelbare physische Überwältigung... meist nur bei Unterlassungen vorkommt...“. Még behatóbban vizsgálja ezt a kérdést a francia jogtudomány és Planiol—Ripert—Esmain kötelmi jogában a testi és lelki kényszer egész lényegére és a jogügyletek szempontjából lehetséges gyakorlati jelentőségére rámutató alábbi magyarázatot olvassuk:⁶⁾ „Notion de violence: crainte d'un mal considérable. — Il y a violence lorsque le consentement est donné sous l'empire d'une souffrance actuelle ou de la crainte d'une souffrance future. On peut même, avec l'art. 1112, qui parle de la „crainte de s'exposer“ à un mal, dire qu'il s'agit toujours de la crainte d'une souffrance future, car celui qui souffre ne craint que la continuation de la souffrance. Ce n'est guère qu'à titre d'hypothèse théorique qu'on peut imaginer un consentement verbal ou une signature donnés par voie de contrainte sans intervention de la volonté de la personne contrainte. La suggestion hypnotique,

⁴⁾ Sohm: Institutionen, 42. §.: „... es fehlt nicht bloss der Wille, sondern auch die Erklärung.“

⁵⁾ Kommentar zum BGB. Allg. Teil. 1927. 421. old.

⁶⁾ Traité pratique de droit civil français. Tome VI., partie I. 1930. 254. old.

qui en avait apercevoir la possibilité, n'en a pas fourni d'exemple porté en justice". "... c'est la crainte et non le mal, qui doit être présent..."

Ha a jogtudomány után a tételes jog felé fordulunk, akkor azt fogjuk találni, hogy a tárgyalt két fogalom megkülönböztetése ott is igen kevésbé szerepel, sőt a francia jogban a kettő teljesen össze is folyik. Így a francia code civil (következőkben: c. c.) 1111. art.-a szerint a „violence” a kötelem érvénytelenségének egyik oka. A „violence” kifejezés után elsősorban fizikai kényszerre, „vis absoluta”-ra kellene gondolnunk, azonban az 1112. art. megadja a „violence” definícióját és ez a fenyegetés, a lelki kényszer fogalmát tárja elénk, az alábbi módon:

Art. 1112: Il y a violence, lorsqu'elle est de nature à faire impression sur une personne raisonnable, et qu'elle peut lui inspirer la crainte d'exposer sa personne ou sa fortune à un mal considérable et présent.

Épígy a francia-olasz egységes kötelmi jogi törvény tervezetének (következőkben: projet) 14. art.-a az ügylet megtámadhatóságát eredményező okok egyikeként a „violence”-t sorolja fel, de a 18. art. betekintése meggyőző arról, hogy a törvényhozó „violence” alatt itt is fenyegetést, lelki kényszert értett.

Art. 18: La violence doit être de nature à faire impression sur une personne raisonnable et à lui inspirer la crainte d'exposer sa personne ou sa fortune à un mal injuste et considérable.

A francia felfogástól némileg különböző egyéb törvénykönyvek szabályozása is azt mutatja, hogy a törvényhozók nem tartották túl gyakorlatinak a szóbanforgó megkülönböztetést és a „vis absoluta” lehetőségét félretéve, elégségesnek tartották a „vis compulsive” szabályozásával foglalkozni mint azzal az esettel, amely a gyakorlatban tényleg előfordulhat és jognyilatkozat tételére vezethet. Így a német polgári törvénykönyv (BGB.) 123. §-a csak a fenyegetéssel foglalkozik a jogügylet érvényesége szempontjából.

123. §. Wer zur Abgabe einer Willenserklärung durch arglistige Täuschung oder widerrechtlich durch Drohung bestimmt worden ist, kann die Erklärung anfechten.

Hasonlóan a svájci kötelmi jogi törvény (Schw. ObR.) kissé eltérő definícióval ugyan, de ugyancsak pusztán a fenyegetés, a lelki kényszer hatásait szabályozza.

29. §. Ist ein Vertragsschliessender von dem Andern oder von einem Dritten widerrechtlich durch Erregung gegründeter Furcht zur Eingehung eines Vertrages bestimmt worden, so ist der Vertrag für den Bedrohten unverbindlich.

A magyar tételes jogi anyag ugyancsak a fentebb elfoglalt álláspont alátámasztására nyújt érveket. A Mtj. az előbb idézett külföldi törvényekhez hasonlóan a szerződési akarat hiányait

tárgyazó fejezetben csak a fenyegetéssel foglalkozik (1006. §.) és a „vis absoluta“-ra vonatkozólag az egész Javaslatban nem találunk rendelkezést. Ennél azonban sokkal közvetlenebb és eklatánsabb érvet nyújt álláspontunk igazolására a magyar Btk. 77. §-a, amely a következőképen szól:⁷⁾

77. §. Nem számítható be a cselekmény, ha elkövetője ellenállhatatlan erő vagy oly fenyegetés által kényszerített arra, amely saját, vagy valamelyik hozzátartozójának életét vagy testi épségét közvetlenül veszélyeztette, amennyiben a veszély másképen nem volt elhárítható.

A Btk. tehát az erőszakot és a fenyegetést beszámítást kizáró okoknak nyilvánítja, de közöttük semmiféle különbséget nem tesz a nekik tulajdonított hatás szempontjából. A 77. §. szavaiból kitéjük, hogy a törvényhozó mit tartott szem előtt, amikor az említett két okot egyforma szabályozás alá vonta: szem előtt tartotta azt, hogy úgy az erőszak, mint a fenyegetés kényszer („...ellenállhatatlan erő vagy oly fenyegetés által kényszerített arra...”), csak a forrása, mondhatnók a világban való megjelenési formája más a kényszer két esetének, de a szenvedő fél akaratelhatározási szabadságára a kettőnek kétségtelenül egyforma hatása van.

Az az elgondolás, mely a Btk. 77. §. alapjául szolgálhatott, a magánjog szempontjából is helytálló érvek bizonyul; ennek az érvek a figyelembevételével azt kell mondanunk, hogy nem jogosult, hogy az ügyelkötő féllel szemben alkalmazható kényszer két megjelenési formája: az erőszak és a fenyegetés között a hatás tekintetében lényegbeli, kvalitatív különbséget statuáljunk. Ennek a tételnek az indokolását a legrövidebben a következőképen foglalhatjuk össze:

1. Mint már fentebb utaltunk rá, mindkét fogalomnak egyik leglényegesebb eleme a kényszer, ez az elem az, amely a két jelenség alapszínezetét, jellegét megadja és ez az elem az, amely a jogügyleti akaratot viciálja és az ügylet érvényességének akadályát képezi. Ha azonban a két fogalomnak ez az alapvető eleme egyezik, akkor a hatás, amellyel a két tárgyalt jelenség az ügylet érvényesség szempontjából bírhat, szintén nem térhet el lényegben egymástól; egy lényegbeli eltérés akkor lenne indokolt, ha az említett közös elem mellett úgy számban, mint jelentőségben túlnyomó különböző elemet találnánk. Ez az eset azonban nem forog fenn, amínthogy valóban nehéz volna megmondani, hogy melyek azok a lényeges elemek, amelyekben a fizikai és a lelki kényszer egymástól különböznek, — feltéve persze mindig azt, hogy ez a lelki kényszer komoly, tehát a fenyegetés a Btk. 77. §-ban meghatározott jellemzőkkel bír.

2. A fenyegetés önmagában előfordulhat, mint olyan külső behatás, amely valakit egy jognyilatkozat megtételére bír. Ezzel

⁷⁾ L. erre vonatkozólag szerző cikkét: „Jogellenes cselekményért való magánjogi felelősség.” Polgári Jog, 1936. november.

szemben a fizikai erőszak, a „vis absoluta” tulajdonképeni értelmében, — hogy az a kényszerített akaratát teljesen kizárná és utóbbi aktivitását nullára redukálná, — jognyilatkozat megtételére sohasem vezethet. Olyan eset tudniillik nem képzelhető el, hogy valaki egy jognyilatkozatot tegyen anélkül, hogy ebben az ő akaratának legalább is annyira része ne legyen, mint az épen a „coactus voluit” jellemzője. Fizikai erőszak esetében is kell, hogy a kényszerített fél a kényszer hatása alatt ugyan, de mégis beleegyezzék a parancsba és közreműködjenek annak megvalósításában, — ellenkező esetben nem jöhet létre jognyilatkozat; más valakit lehet beszédre vagy írásra kényszeríteni, de beszélnie vagy írnia mégis a kényszerítettnek kell, mert ha utóbbinak a nyilatkozat megtételében semmi része sem volna, akkor az nem is lenne az ő nyilatkozata, viszont akkor nem volna szükség a kényszerre sem, mert a kényszerített személy teljes passzivitása praktice azt jelentené, hogy a jognyilatkozatot teljesen a kényszerítőnek magának kell megtennie. Ez egyértelmű volna a jognyilatkozat teljes meghamisításával, viszont, ha erre mód van, akkor ab ovo nem lett volna értelme annak, hogy a kényszerítő a kényszerítetttel szemben erőszakot alkalmazzon, ennél sokkal egyszerűbb lett volna az, ha egymaga elkészíti a hamis jognyilatkozatot. Tehát akkor, amikor a kényszerített aktivitására egyáltalában nincs szükség, akkor senki sem fog kényszerhez fordulni, hogy előbbtől egy jognyilatkozatot erőszakoljon ki, amelyet maga is meg tud tenni — hamisan, a másik nevében. Ellenkezőleg kényszerhez — fizikai vagy lelki kényszerhez — akkor fordul valaki, amikor egy olyan jognyilatkozatot akar a másiktól kicsikarni, amelyet ez utóbbi közreműködése nélkül egymaga nem tud létrehozni;⁸⁾ de ebből természetesen következik, hogy ez a kényszer nem érhetne célt akkor, ha olyan volna, hogy a másik fél aktivitását teljesen kizárná, amikor épen ennek az aktivitásnak erőszakos úton való biztosítása a beavatkozás célja. (Kivételt képez a hipnózis esete, amely azonban nem olyan gyakorlati jelentőségű, hogy az egy külön kategória fenntartását indokolhatná.)

Végeredményben tehát azt kell mondanunk, hogy fizikai erőszak esetében is a kényszerített személy akaratelhatározása épen olyan befolyás alatt áll, mint a fenyegetés esetében; a kényszerített a fizikai erőszak esetében is kénytelen beleegyezni a parancsba és ezt nemcsak a jelenben ható fizikai erőszak hatása alatt teszi, hanem — és elsősorban — afeletti természetes félelmében, hogy ez a jelenben ható rossz a jövőben is ismétlődni fog a parancs megtagadása esetében. A kényszerített sze-

⁸⁾ Nem lehet pl. házasságot köttetni kényszer útján, anélkül, hogy a kényszerített végeredményben ne engedelmessé váljon a parancsnak, ne fejtene ki a kényszer hatása alatt egy olyan minimális aktivitást, mely a házasság megkötéséhez feltétlenül szükséges és amely más által nem pótolható. Ennek hiányában csak az volna lehetséges, hogy valaki másvalakinek adja ki magát és ennek nevében köt házasságot, de akkor nem volna szükség kényszerre sem.

mély cselekedetének rugója tehát végeredményben itt is egy kilátásba helyezett, jövőben bekövetkező rossztól való félelem, vagyis a fizikai erőszak épen olyan pszichológiai hatással és motíváló jelleggel bír, mint a fenyegetés.

A fenti érveket figyelembe véve azt kell mondanunk, hogy a magánjog akkor jár el helyesen, ha a büntetőjoghoz hasonlóan az erőszakot és a fenyegetést — mint a kényszer két válfaját — egy síkba helyezi, kevéssé indokolható megkülönböztetésüket eljéti, osztályozásuknál a súlyt inkább a közös elemekre helyezi és a jognyilatkozatot érvénytelenítő okok sorába a „fenyegetés vagy erőszak által való kényszerítés“ fogalmát iktatja.

II. A második kérdésünk, mint mondtuk, az, hogy miért képez a megtévesztés és a fenyegetés csak akkor érvénytelenítési okot, ha az ügyleti ellenfél részéről fejtetett ki, nem pedig akkor is, ha őket harmadik személy követte el, holott a család megtévesztésnek, ill. a fenyegetésnek a jogügyleti akaratot viciáló volta ebben az esetben sem szűnik meg. Hogyan hozható összhangba ez a szabály azzal az elvi tétellel, hogy a jogügylet érvényességének kelléke a jogügyleti akarat szabadsága, valódisága.

Megjegyzendő, hogy a fenti tétel — amely a magyar jogtudomány álláspontja és amely megfelel a magyar tételes jognak — nem mindenben egyezik meg a külföldi jogokban található szabályozással.

A Mtj. 1006. §. így szól:

Az a fél, akit a másik fél csalárd megtévesztéssel, vagy jogellenes fenyegetéssel bírt rá a szerződés megkötésére, megtámadhatja szerződési nyilatkozatát.

Harmadik személy ily cselekménye csak akkor lehet alapja a megtámadásnak, ha a másik fél a szerződés kötésékor tudhatott a cselekményről, vagy ha a szerződésből ingyenes előny vagy aránytalan nyereség háramolnék reá.

A *BGB. 123. §-a* eltér a II. bek.-ben a Mtj. által nyújtott szabályozástól.

Wer zur Abgabe einer Willenserklärung durch arglistige Täuschung oder widerrechtlich durch Drohung bestimmt worden ist, kann die Erklärung anfechten.

Hat ein Dritter die Täuschung verübt, so ist eine Erklärung die einem Anderen gegenüber abzugeben war, nur dann anfechtbar, wenn dieser die Täuschung kannte oder kennen musste. Soweit ein Anderer als derjenige, welchem gegenüber die Erklärung abzugeben war, aus der Erklärung unmittelbar ein Recht erworben hat, ist die Erklärung ihm gegenüber anfechtbar, wenn er die Täuschung kannte oder kennen musste.

A *BGB. szabályozása* szerint tehát fenyegetés esetében az ügylet akkor is megtámadható, ha a fenyegetést harmadik sze-

mély követte el és az ügyleti ellenfél nem rosszhiszemű;⁹⁾ ezzel szemben a csalárd megtévesztés esetében a magyar joggal egyezően áll az a megszorítás, hogy az ügylet csak akkor támadható meg, ha a megtévesztést az ügyleti ellenfél fejtette ki, illetve enélkül akkor, ha rosszhiszemű.

A külföldi törvénykönyvek általában véve a BGB. szabályozásával egyeznek meg és a fenyegetést feltétlenül megtámadási oknak ismerik el, míg a csalárd megtévesztés esetében az ismert megszorítást alkalmazzák. Így jár el a c. c. 1111. art.-a (dol), épígy a Schw. ObR. 28. §-a (absichtliche Täuschung) és 29. §-a (Erregung gegründeter Furcht), ugyanebben a szellemben rendelkezik a projet 17. art.-a (violence) és 21. art.-a (dol). Egyedül az osztrák polgári törvénykönyv képvisel analóg álláspontot a Mtj.-vel, amely utóbbinak talán e tekintetben mintául is szolgált. Az Optk. 870. §-a kimondja, hogy a jogügylet nem érvényes, ha az egyik fél a másik fél által csalárd megtévesztéssel (List) vagy fenyegetéssel (ungerechte und gegründete Furcht) bíratott rá a jognyilatkozatának megtételére. Ezzel szemben a 875. §. kimondja, hogy amennyiben a csalárd megtévesztés, ill. a fenyegetés harmadik személy részéről eredt, a jogügylet érvényes, kivéve, ha az ügyleti félnek is része van a fenyegetésben, ill. megtévesztésben, vagy legalább is nem jóhiszemű.

A törvénykönyvek tehát kérdésünk tekintetében két csoportra oszlanak. Az egyik csoportba sorozhatók azok, amelyek egységes elbírálás alá vonták a csalárd megtévesztést és a fenyegetést (Optk., Mtj.), a második csoportba tartoznak azok (BGB., c. c., Schw. ObR., projet), amelyek másként rendelkeznek a csalárd megtévesztés és másként a fenyegetés esetére vonatkozólag. A II.-vel jelzett kérdésünket mind a két csoport egyaránt felveti; de a második csoport felvet ezenkívül még egy kérdést, amelyet fejtegetéseink elején nem is jelezhetünk, nem akarván anticipálni a közvetlenül most kifejtetteknek, ez a III. kérdés pedig éppen az, hogy mi a magyarázata annak a különbségnek, amelyet e második csoportba tartozó törvénykönyvek a csalárd megtévesztés és a fenyegetés szabályozása között statuálnak.

Ami a III. kérdést illeti, itt egy körülménnyel kell tisztában lennünk és ezt tudatosná kell tennünk. Amikor a törvényhozók különbséget tesznek között, hogy egy vagy több ok, amely az akaratot befolyásolni, az akarat valóságát megszüntetni képes, az ügyleti ellenfél részéről fejtett-e ki, vagy egy az ügyleten kívül álló harmadik személy részéről, akkor tulajdonképpen hallgatagon elhagyják azt az elvi alapot, amely szerint a jogügylet érvényességének elengedhetetlen kelléke a jogügyleti akarat szabadsága és valósága és egy más alapra helyezkednek.

⁹⁾ Oertmann: Allg. Teil. 433. old.: „Abs. 2. (t. i. a BGB. 123. §. II. bek.-e) wird auf den Drohungsfall nicht erstreckt. Vielmehr macht und zwar sowohl nach altem, wie nach neuem Recht, die Drohung die Willenserklärung ohne jede Rücksicht darauf anfechtbar, ob sie vom Geschäftsgegner oder von einem Dritten ausgegangen ist.“

Ez a másik alap a forgalmi jóhiszem védelmének elve, a magánjog alapvető és visszatérő gondolata, amelynek azonban az a sajátja, hogy rendszerint mint egy szabály áttörése, mint a kivétel jelenik meg és ennél fogva rendszerint nem is illeszkedik bele szervesen az illető materiába, hanem ott az idegen elemet képviseli. Így bontja meg ez az elv a mi esetünkben a jogügylet érvényességi kellékeire, az ügyleti akarat valóságára és a felek autonóm szabadságára vonatkozó, közös elméleti alappal bíró szabályozás egységét.

Ami pedig a III. kérdést illeti, ennek megoldásánál ismét vissza kell mennünk a római joghoz, ahonnan fejtegetéseink elején kiindultunk. M. Morel, a párisi egyetem nagynevű tanára helyesen mutatott rá mélyenjáró előadásaiában,¹⁰⁾ hogy annak a megkülönböztetésnek, amelyet az általunk második csoportba sorozott törvénykönyvek a csalárd megtévesztés és a fenyegetés szabályozása között tesznek, pusztán az alábbi történeti okai vannak. A római jogban az „actio quod metus causa” ú. n. „actio in rem scripta” volt; ha egy ügyletben egy ilyen actio kapcsolódott, az végig kísérte a viciált ügylet tárgyát, ameddig csak fennállott és hatása nem volt (korlátozva arra az ügyletfélre, akinek szereplése idejében a „metus” kifejtett);¹¹⁾ ezzel szemben az „actio doli”, mint újsza „in personam actio”, nem volt mással szemben indítható, mint akit a „dolus” terhelt, annál is kevésbé, mert az „actio doli” az „actiones famosae” csoportjába tartozott, így a legnagyobb méltánytalanság lett volna az, ha ez az actio más valaki ellen is indítható lett volna és így az „infamia” másvalakit is érhetett volna, mint azt, aki az infamis cselekedetet, adott esetben a „dolus”-t kifejtette. Ha tehát a csalárd megtévesztés egy harmadik személy részéről fejtett ki és az ügyleti ellenfél jóhiszemű volt, a megtévesztett ügyletfél védtelen volt, mert az „actio doli”-t a jóhiszemű ellenféllel szemben nem indíthatta meg és így számára utóbbival szemben a megtámadásra semmi lehetőség sem állott fenn.

Az általunk második csoportba sorozott modern jogok tehát átvettek egy megkülönböztetést, amelynek alapja a római jog bonyolult actio-rendszerében volt és megőrizték ezt a megkülönböztetést — mely egy újabb törés a jogügyletek érvényességére vonatkozó elvi szabályozáson — akkor, amikor a római jog actio-rendszere már régen a múlté és amikor a „cessante ratione...” elv az ilyen megkülönböztetések eltörlését már régen imperative kíváná.¹²⁾

¹⁰⁾ Droit civil approfondi et comparé, 1936/37. Paris.

¹¹⁾ Sohm id. m. 321. old.: „... die actio quod metus causa, mit welcher ich nach römischem Recht das mir durch erzwungenes Rechtsgeschäft Abgepresste von demjenigen zurückfordere, welcher gegenwärtig das durch jenes Rechtsgeschäft erlangte hat... die Klage besitzt dingliche Wirkung.”

¹²⁾ M. Morelnek a fentiekben reprodukált általános és helyes magyarázatát nem érintve, nem érdektelen, ha megemlítjük, hogy speciálisan a BGB. 123. §-ban foglalt azon rendelkezésnek, mely szerint